

Samverkan till stöd för arbetet med hemmasittande barn- tystnadsplikt som möjlighet och inte som hinder

1. I arbetet med att stödja hemmasittande barn har skolan ett huvudansvar. Via bestämmelser om skolplikt, hemkommunens, huvudmannens och vårdnadshavarnas ansvar kan i de flesta fall lösningar sökas och nås. Elevhälsans resurser är viktiga i detta arbete, med de specialkompetenser man har där. Men även övrig skolpersonal har betydelse för att förmå ett barn att återvända till skolan. *Vad som gäller för gymnasieelever som inte fullgör eller avslutar sin skolgång framgår av punkt 10 i detta dokument.*

2. Rektors ansvar: I skollagen finns i kap. 7 olika bestämmelser som ska garantera att en elev fullgör sin skolplikt. Ansvaret åligger såväl hemkommunen, huvudmannen som elevens vårdnadshavare. Bl.a. ska rektor vid olovlig frånvaro redan samma dag informera elevens vårdnadshavare (7 kap. 17 §). Dessutom ska rektor, om en elev har upprepad eller längre frånvaro från den verksamhet som avses i 17 §, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. När en utredning om frånvaro har inletts ska rektor dessutom snarast anmäla detta till huvudmannen (7 kap. 19 a §).

3. Huvudmannens ansvar: Denne ska se till att eleverna i huvudmannens förskoleklass, grundskola och grundsärskola fullgör sin skolgång. När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en skolenhet med en annan huvudman än hemkommunen eller det hos en sådan huvudman har inletts en utredning om elevens frånvaro enligt 19 a §, ska huvudmannen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen (7 kap. 22 §).

4. Hemkommunens ansvar: Hemkommunen ska se till att skolpliktiga barn som inte går i dess förskoleklass, grundskola eller grundsärskola på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Hemkommunen ska i frågor som rör skolpliktiga elever som avses i 19 a § vid behov samordna insatser med samhällsorgan, organisationer eller andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 29 kap. 14 § och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). (7 kap. 21 §).

Hemkommunen har därmed ett särskilt ansvar för att skolpliktiga barn, som går i skolor med annan huvudman än hemkommunen, får sin rätt till skolgång garanterad och att man för det ändamålet förutsätts samverka med andra myndigheter och skolhuvudmän. Denna samverkan kan även gälla socialnämnden, när man bedömer att ett barn, p.g.a. brister i skolgången riskerar fara illa.

5. Vårdnadshavarens ansvar: I Skoll 7 kap. 20 § sägs att den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn ska se till att barnet fullgör sin skolplikt. Detta ansvar förstärks av den möjlighet som hemkommunen har via bestämmelsen i 7 kap. 23 §: "Om en skolpliktig elev inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad denne är skyldig att göra för att så ska ske, får hemkommunen förelägga elevens vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter."

Detta föreläggande kan förenas med vite.

Ett föreläggande av detta slag förutsätter att hemkommunen och skolans huvudman har fullgjort sitt hela ansvar med att förmå eleven att återvända till skolan.

6. Samverkan- bl.a. socialnämndens, skolans och hälso- och sjukvårdens ansvar: Skolan och dess huvudmän har ofta svårigheter att, trots att de gjort vad de förmår, få en elev att fullgöra sin skolgång. Samverkan med andra myndigheter är därför ett viktigt komplement.

I FörVL 8 § lagstiftningen sägs att "En myndighet ska inom sitt verksamhetsområde samverka med andra myndigheter". Dessutom framgår av SoL 5 kap. 1 a § att "Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd."

När ett barn med skolplikt under längre tid är frånvarande från skolan är detta ett tydligt riskförhållande och samverkan med skolan är därför viktig. Att "aktivt verka" för att samverkan kommer till stånd innebär t.ex. att socialtjänstens personal på olika sätt, via orosanmälan eller via aidentifierad konsultation med skolpersonal, ska informera sig om huruvida samverkan bör ske i ett enskilt fall. Samverkan ska ske på den grunden att ett barn far illa eller riskerar fara illa, beroende på eget beteende och/eller på förhållanden i hemmiljön.

Hälso- och sjukvårdens och skolans lagstiftning kompletterar socialtjänstens på så sätt att de, på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa, ska samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Detta ska ske med hänsyn tagen till sekretess och tystnadsplikt. Bestämmelserna återfinns i HSL 5 kap. 8 § resp. Skoll 29 kap. 13 §.

7. Samverkan och sekretess: När ett barn inte fullgör sin skolgång och samverkan behövs finns vissa bestämmelser om sekretess som de samverkande verksamheterna måste förhålla sig till. En huvudregel är att sekretess gäller mellan olika myndigheter samt mellan egna och självständiga verksamhetsgrenar inom en myndighet, t.ex. mellan elevhälsans medicinska insats i skolan och övrig skolpersonal (Offentlighets- och sekretesslagen- OSL 8:1-2). Många bestämmelser finns dock som bryter igenom sekretessen. Dessutom är uppgifter av skilda slag offentliga, inte minst i skolan. En viktig sådan

bestämmelse är t.ex. en elevs när- och frånvaro. Det innebär att ren och omfattande frånvarostatistik för en enskild och identifierbar elev rutinmässigt kan lämnas över från en skolmyndighet till socialnämnden utan samtycke, Samma offentlighet gäller för disciplinära och elevstödande beslut, t.ex. innehållet i ett åtgärdsprogram. Vid en friskola får dessa uppgifter analogt lämnas, även om offentlighet inte finns lagstiftad där i form av allmänna handlingars offentlighet.

I OSL finns många användbara bestämmelser som genombryter sekretess och tystnadsplikt. I arbetet med hemmasittande barn är samtycket från vårdnadshavaren den viktigaste bestämmelsen samt anmälningsplikten till socialnämnden vid oro för barnet.

8. Samverkan och sekretess- samtycke och anmälningsplikt till socialnämnden banar väg.

När ett barn inte går till skolan kan förklaringarna vara många. Hemmet är ofta en underskattad resurs i samverkan för barn som inte fullgör skolplikten. Samverkansbåten går ofta på grund när vårdnadshavare inte får vara med och hålla i ratten. I de flesta fall är barnets föräldrar sannolikt lika oroliga som skolans personal för sitt barns skolvägran men kan inte förmå sitt barn att gå. Det kan ha flera förklaringar, t.ex. bero på olika förhållanden i skolan, på hemmets oförmåga, på barnets psykiska status eller på en kombination av dessa förklaringar.

Hur vet du säkrast vilka uppgifter som vid samverkan får lämnas ut till andra aktörer och myndigheter? Viktigt är att inledningsvis känna till när sekretess gäller, hur din tystnadsplikt är utformad. Allra säkrast är att söka ett **samtycke** av vårdnadshavarna. I OSL 12:2 sägs bl.a.: ”En enskild kan helt eller delvis häva sekretess som gäller till skydd för honom eller henne, om inte annat anges i denna lag”. Hävs sekretessen kan samverkan med bl.a. socialnämnden ske utan anmälan, vilket ofta underlättar att nå resultat.

Anmälningsplikten i SoL 14:1 innebär en skyldighet att till socialnämnden anmäla oro för ett barn vid kännedom eller misstanke om att barnet far illa. Socialtjänstens personal ska efter en förhandsbedömning avgöra om en utredning kan behöva inledas. Man har då full rätt att hämta relevant information från anmälaren och från andra verksamheter som har uppgifter att lämna om barnet.

Att som barn inte fullgöra sin skolgång under längre tid är mycket oroande. Det innebär en stor risk för barnet att drabbas genom hela livet. Varningsklockor ska i dessa fall ringa för alla inblandade myndigheter och verksamheter. Tydliga och samordnade rutiner bör i dessa fall finnas som klargör hur samverkan ska utformas.

9. Var medveten om att många av de hemmasittande barnen riskerar att fara illa eller far illa. Samma bestämmelser om anmälningsplikt gäller för dessa barn som för andra. Träffa därför varandra och diskutera vad som kan utvecklas! Många av dessa barn far idag illa utan att uppmärksammas av socialtjänsten, eftersom skolpersonal inte förstår anmälningspliktens styrka och eftersom

socialtjänsten inte informerar om den lagstiftningen eller hävdar att ”det är enbart skolans ansvar att få eleverna att gå i skolan”.

Hur kan förvaltningsledning och politiker ge eldunderstöd till bra samverkan för dessa barn? Hur kan man se till att konkreta och tydliga handlingsplaner utvecklas för just de hemmasittande barnen? Det är några saker att tänka på.

10. Särskilt om gymnasiets elever: För gymnasiets elever gäller ingen skolplikt. Däremot är det viktigt för skolhuvudmannen att så långt möjligt tillse att eleven fullgör sin skolgång. Bestämmelserna om vad som då kan eller måste göras framgår av skollagen och gymnasieförordningen.

1) Skollagen 15 kap:

”Information till hemkommunen

15 § När en elev börjar eller slutar vid en gymnasieskola med en annan huvudman än hemkommunen, ska huvudmannen snarast meddela detta till hemkommunen.

Detsamma gäller om en elev som inte fyllt 20 år utan giltigt skäl är frånvarande i betydande utsträckning. Denna skyldighet påverkar inte huvudmannens ansvar för att ge stöd eller särskilt stöd till elever. *Lag (2014:1002).*

Elevers närvaro och information om frånvaro

16 § En elev i gymnasieskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli.

Om en elev i gymnasieskolan utan giltigt skäl uteblir från den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, ska rektorn se till att elevens vårdnadshavare samma dag informeras om att eleven har varit frånvarande. Om det finns särskilda skäl behöver elevens vårdnadshavare inte informeras samma dag.

Vid upprepad eller längre frånvaro ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövt. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas. *Lag (2018:1098).*”

Vad kan en gymnasieskola göra när en elev vill sluta där? Mycket handlar förstas om att motivera en myndig elev till fortsatt skolgång. Är eleven under 18 år ska hemmet dessutom kontaktas för ett samtycke av vårdnadshavarna. Detta framgår av gymnasieförordningen (2010:2039):

2) Gymnasieförordningen 12 kap.

”Avslutande av utbildningen

12 kap. **3 §** En elev anses ha avslutat utbildningen om eleven inte kommer till den utbildning eleven har antagits till och inte heller anmäler giltig orsak att utebli inom tre dagar efter det att den första terminen har startat. Förordning (2014:860).

12 kap. **4 §** Om en elev vill avsluta utbildningen utan att slutföra den, ska eleven anmäla det till rektorn. En elev som inte har fyllt 18 år ska visa att vårdnadshavaren samtycker till att eleven slutar i förtid. Förordning (2018:1328).

12 kap. **4 a §** Om en elev har påbörjat en utbildning och därefter utan anmälan enligt 4 § har uteblivit från utbildningen under mer än en månad i följd, utan att detta har berott på sjukdom eller beviljad ledighet, ska eleven anses ha avslutat utbildningen.”

I skollagen finns dessutom bestämmelser om det kommunala aktivitetsansvaret (KAA).

3) Skollagen 29 kap.

”Kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar

9 § En hemkommun ska löpande under året hålla sig informerad om hur de ungdomar i kommunen är sysselsatta som

1. inte har fyllt 20 år,
2. har fullgjort sin skolplikt eller har blivit folkbokförda i landet vid en tidpunkt då de inte har skolplikt,
3. inte genomför utbildning i gymnasieskola eller gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning,
4. inte har en gymnasieexamen,
5. inte har ett gymnasiesärskolebevis, och
6. inte har fullföljt utbildning som motsvarar gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan med godkänt resultat.

Hemkommunen ska erbjuda de ungdomar som avses i första stycket lämpliga individuella åtgärder. Åtgärderna ska i första hand syfta till att motivera den enskilde att påbörja eller återuppta en utbildning. Kommunen ska dokumentera sina insatser på lämpligt sätt.

Kommunen ska föra ett register över de ungdomar som avses i första stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den dokumentation och den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att kommunen ska kunna

fullgöra sina skyldigheter enligt första-tredje styckena. Lag (2018:749)."

Sammanfattningsvis innebär dessa bestämmelser att olika individuellt anpassade åtgärder ska erbjudas den elev som avslutar sin skolgång i förtid, t.ex. att få eleven att återgå till utbildning eller via det kommunala ansvaret erbjudas andra aktiviteter. Men skolplikten kan då inte hänvisas till, eftersom den inte finns.

11. Vad kan man sammanfattningsvis göra för att stärka samverkan mellan hem, skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Här kommer några avslutande punkter som kanske kan vara till stöd.

- *Skapa mötesplatser- lär känna varandra. Bjud in socialtjänstens personal till information. Diskutera problematiken*
- *Gemensam fortbildning behövs. Och utvecklad konsultation, även när inte akuta fall finns.*
- *Fastna inte i "Vad är mitt- vad är ditt" utan fokusera i "Vad är vårt gemensamma"?*
- *Skapa nya tjänstekonstruktioner- t.ex. socialsekreterare i skolan*
Viktigt att visa er för varandra och ta del av varandras kompetens
- *Få politiker och politiska nämnder med er på samverkansresan. Annars blir det svårt. Ansvaret för hemmasittande barns situation vilar tungt även på deras och friskolestyrelsers axlar.*
- *Socialtjänstens personal har stor kunskap om möjliga lösningar då barn har det svårt eller far illa. De kan bidra med råd och stöd, även när utredningar inte görs.*
- *Tydliggör samverkans tankar och mål i en handlingsplan för samverkan kring bl.a. hemmasittande elever*
- *Individuella lösningar fordras för varje elev, i nära kontakt med hemmet. SIP-Samordnad Individuell Plan en möjlighet med skola och socialtjänst involverade, ofta även hälso- och sjukvården.*
- *Stärk kunskaper om sekretessregler och finn juridiska och etiska lösningar som ger utrymme för nödvändig information i samverkan*
- *Var tydliga med och respektera och utnyttja varje yrkesgrupps kompetens.*
- *Se möjligheterna i första hand- inte hindren!*

Viktigast av allt- samverkan med hemmet är grunden i all samverkan myndigheter emellan, även samverkan för hemmasittande, omyndiga, barn.

Dessa råd har 2020-03-18 utarbetats av Staffan Olsson. Behöver ni fortbildning i frågor som rör samverkan, sekretess i förskola, skola och anmälningsplikt, kontakta mig gärna via e-post staffanolsson45@gmail.com eller mobil 070-277 07 37. Eller läs boken "Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola", Studentlitteratur, upplaga 7, 2019 och rapporten "Samverkan för unga med stöd av sekretesslag och handlingsplan, 40 sidor, 2016. Rapporten kan beställas via någon av kontaktuppgifterna ovan och kostar 50 kr + moms och porto.